

Namaz Kitabü's Salât Namaz Bölümü Devamı 4

— Polat Akyol · 08 Eylül 2020

NAMAZ

KİTABÜ'S-SALÂT (NAMAZ BÖLÜMÜ)

DEVAMI 4

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ü Teâlâ'nın Adıyla...

Hamd, Allâh'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfret dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. O'nun hidâyete erdirdiğini hiç kimse saptıramaz, saptırdığını ise hiç kimse hidâyete erdiremez. Şehâdet ederim ki, Allâh'tan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki, Muhammed aleyhisselâm O'nun kulu ve Rasûlü'dür...

Bundan sonra:

Namazın Vâcibleri

Birçok defalar anlattığımız gibi Mâlikîlerle Şâfiler, vâcib ile farzın aynı anlama geldiği, hac bahsi dışında bunların anlamlarının ayrı olmadığı hususunda görüş birliği etmişlerdir. Buna göre farzın anlamı, terk edilmesi hâlinde haccı bâtl eden şeydir. Vacibe gelince bunu terketmekle hac bâtl olmaz. Yalnız, terkedenin kurban kesmesi îcâb eder. Nitekim bu hususun izahı da hac bahsinde gelecektir. Şu hâlde Mâlikîlerle Şâfîlere göre namazın vâcibleri yoktur. Sadece farz ve sünnetleri vardır. Namazın farzları daha önce anlatıldığına göre geriye sünnetleri kalmaktadır ki, onları da yakında ele alacağız. Hanefîlerle Hanbelîlerse namazın bir takım vâcibleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Mezheplerin buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefîler dediler ki: Namazın vâcibleri terk edildiği takdirde namaz bâtl olmaz. Yalnız dalgınlık sonucu bu vâcibleri terkeden kişinin selâmdan sonra sehiv secdesi yapması gerekir. Kasden bir vacibi terkeden kişinin namazı iade etmesi vâcib olur. İade etmediği takdirde namazı sahîh olmakla birlikte günahkâr olur. Hanefî'lere göre vacibin sübûtunun delili, Peygamber (s.a.s.) Efendimizin bu filleri devamlı olarak yapmasıdır. Buna göre Hanefî mezhebi açısından namazın vâcibleri şunlardır:

1. Nafîle namazların her rek'atında, farzların da ilk iki rek'atlarında Fâtiha'nın okunması: aynı zamanda da zamm-ı sûreden önce okunması. Öyleyse zamm-ı sûre, Fâtiha'dan önce okunursa sehiv secdesi yapmak gerekir.
2. Vitirle nafîle namazlarının bütün rek'atlarında, farzların da ilk iki rek'atında Fâtiha'dan sonra zamm-ı sûrenin okunması. Vacibin yerine gelmesi için Kur'an-ı Kerîm'in en kısa sûresi veya ona denk olan üç kısa âyetinin okunması veyahut da bu miktarda uzun bir âyetin okunması gerekir. Üç kısa âyete örnek

olarak Müddessir sûresinin, on kelimededen ibaret olan 21, 22 ve 23. ayetlerini gösterebiliriz: Bunlar, şeddeliler de iki sayıldığı takdirde, otuz harften ibarettirler. Bu üç kısa âyete denk uzun bir âyetin okunması, her rek'at için vacibin yerine gelmesine yeterli olur. Yine bunun gibi, âyet'ülkürsî'den: kadarını okumak da yeterli olur.

3. Namazla ilgili fiilleri fazlalaştırmamak. Meselâ istenilen miktardan fazla secde yapmamak gerekir. Her rek'atta iki secdeden fazla secde yapılması halinde fazlalıklar lağvedilir. Dolayısıyla kişi, bunu eğer unutarak yapmışsa sehiv secdesi yapması gerekir.

4. Rükû, secde ve benzeri aslî rükünlerde itmi'nân'ı yerine getirmek. Hanefilere göre vâcib olan itmi'nân, en azından bir kez "sübhanallah" diyecek kadar, her organın asıl yerine yerleşerek sükûn bulmasıyla gerçekleşir.

5. Nafile de olsa bütün namazların ilk ka'de'sinde oturmak.

6. Abdullah İbn Mes'ûd'un rivayet etmiş olduğu teşehhüdü ka'de (oturuş) halindeyken okumak. Birinci ka'dede teşehhüdü okuduktan hemen sonra üçüncü rek'ate kalkmak da vâcibtir. Birinci ka'dede teşehhütten sonra Peygamber Efendimize salât okunursa ve bu da bir dalınlık eseri olmuşsa sehiv secdesi yapmak îcâb eder. Ama kasıt nedeniyle salât okunmuşsa, namaz sahih olmakla birlikte iade edilmesi vâcibtir.

7. Namazın bitiminde iki defa (sağa ve sola) selâm vermek.

8. Vitrin üçüncü rekatında Fatıha ve Zamm-ı Sûreden sonra Kunut duasını okumak.

9. İki bayram namazının her rekatında üçer tekbir almak.

10. Sabah namazında, bayram namazlarında, cuma ve teravîh namazlarında, Ramazanda cemâatle kılınan vitir namazlarında, akşam ve yatsının ilk iki rek'atlerinde İmamın seslice kıraatte bulunması vâcibtir. Bu namazlardan tek başına kılınabilenleri kılmakta olan bir kişi dilerse seslice, dilerse sessizce kıraatta bulunur. En faziletlisi seslice okumasıdır. Yine İmamın seslice kıraatte bulunması vâcib olan namazları da, tek başına kılan kişi, sessizce kıraatte bulunarak kılar.

11. Gündüzün kılınan nafile namazlarda, öğle ve ikindi farzlarında, akşamın üçüncü rek'atında, yatsının üçüncü ve dördüncü rek'atlarında, güneş tutulması, ay tutulması namazlarında İmamın ve tek başına namaz kılan kişinin sessizce kıraatte bulunması vâcibtir.

12. İmama uyararak namaz kılmakta olan kişi, İmamın kıyamda durması esnasında hiçbir şey okumamalıdır.

13. Secde ederken burnun uç kısmını alınla beraber yere temas ettirmek.

14. Namazı özellikle "Allahü Ekber" diye tekbir alarak başlatmak. Bu cümleyi söylemekten âciz olan veya düzgünce telâffuz edemeyen kişinin namazı, Allah'ın isimlerinden herhangi biriyle başlatması da sahîh olur.

15. Bayram namazının ikinci rek'atında rükûa giderken tekbir almak. Bu tekbir, vâcib olan bayram tekbirlerine bitişik olduğu gerekçesiyle vâcib olmuştur.

16. İctihad edilmesi sahîh olan hususlarda İmama uymak. Bununla ilgili açıklama İmamet bahsinde yapılacaktır.

17. Rükûdan kalkmak ve ta'dîl-i erkâna riâyet etmek de vâcibtir.

Hanbeliler dediler ki: Namazın vâcibleri farzdan daha azdır. Bilindiği halde kasıtlı olarak namazın

vâciblerinden biri terkedilirse namaz bâtil olur. Ama bilinmediği veya unutulmuş olarak terk edilmesi halinde namaz bâtil olmaz. Bu durumda sehiv secdesi yapılması gerekir. Bu mezhebe göre namazın vâciblerini şöylece sıralayabiliriz:

1. İftitah tekbiriyle, İmama rükû halinde ulaşan kişinin rükû tekbiri dışında kalan namazın diğer bütün tekbirleri vâcibtir. Daha önce de anlatıldığı gibi iftitah tekbiri farzdır. Rükû hâlinde İmama ulaşan kişinin rükû için aldığı tekbir sünnettir.
2. İmam ve ona uyan kimselerin rükûdan kalkarken -semi'allahü limen hamideh- demeleri.
3. Her namaz kılan kişinin buna ek olarak -Rabbena ve leke'1-hamd- demeleri. İftitah tekbirinden başka tekbirlerle "semi'allahü limen hamideh" ve "Rabbena ve leke'1-hamd" cümlelerini söylemenin yeri, bir rükne intikalın başlangıcıyla sonu arasında olmalıdır. Burada bunlardan önce bir şeyin yapılması caiz olmaz.
4. Rükûda bir defa -Sübhâne rabbiye'1-azîm-demek.
5. Secdede bir defa -Sübhâne rabbiye'1-a'lâ demek.
6. İki secde arasında -Rabbiğfir lî- demek.
7. Birinci teşehhütte oturmak. Bu oturuşun süresi en azından son teşehhütte, salâvat okuma dışındaki oturuşun süresi kadar olmalıdır. Birinci teşehhütte, İmamı sehiv sonucu üçüncü rek'ata kalkmayan kişi için oturmak vâcibtir.
8. Sehiv sonucu İmamı, üçüncü rek'ata kalkan kişi, mecburen İmamıyla birlikte ayağa kalkar. Teşehhüdde oturmanın vâcibliği zimmetinden düşer.

225 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 323-325.

Namazın Sünnetleri

Daha önceleri de anlatıldığı gibi Hanbelîlerle Şâfîîler, sünnet ile mendub, müstehab ve tatavvu'un aynı anlama geldikleri, bunları işleyenin sevâb kazanacağı, terkedeninse âhirette hesaba çekilmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir. Namazın sünnetlerinin tümünü veya bir kısmını terk eden kişiye âhirette Cenâb-ı Allah hesâb sormaz. Yalnız terketmekten ötürü bunları işleme savâbından mahrum olur. Ki bu hususta Mâlikîler de bu iki mezhebe muvafakat etmişlerdir. Yalnız Mâlikîler, sünnetle mendub, müstehab ve tatavvu'un ayrı anlamlara geldiklerini kabul etmişlerdir. Daha önceki bahiste de mezheplerin bunları, ne anlamda ele aldıklarını anlatmıştık. Şunu da söylemekte yarar vardır ki; Müslüman bir kimsenin sünnetleri hafife almaması îcâb eder. Zîrâ namazdan maksat, kâinatı yaratan Yüce Allah'a yaklaşımdır. Buna göre sünnetleri yapmakta kesin ve mutlak faydalar vardır. Bu faydaların başında cehennem azabından kurtulmak, cennet nimetlerinden istifade etmek gelmektedir. Bu durumda akli başında bir kimsenin, namazın sünnetlerini hafife alıp terk etmesi doğru olmaz. Bunları terkeden sevâbdan yoksun kalır. Yoksunluğun da bir ceza olduğu, akli başında kimselerce bilinen açık bir husustur. Çünkü sevâbtan yoksun olan, cennet nimetlerinden tam olarak yararlanamaz. Mükellefin şeriat koyucu tarafından konulan emirleri farz olsun sünnet olsun yerine getirmesi önemli hususlardandır. Adamın biri çıkıp da, "Şeriat koyucu namaz fiillerinin bir kısmını farz, bir kısmını da

zorunlu olmayan unsurlar olarak belirlemiştir. Bunun sebebi nedir?” diyecek olursa kendisine verilecek cevâbımız şu olacaktır:

Merhametlilerin en merhametlisi olan Yüce Allah, kullarının yükünü hafifletmek dilemiş, bu nedenle onları sayısız nimetlere kavuşturmak ve sonsuz sevablara nail etmek için bazı fiilleri yapıp yapmamakta kendilerini serbest bırakmıştır. Eğer bu fiilleri kendi istekleriyle terkederlerse sadece sevâbtan yoksun kalırlar. Cehennem azâbıyla da azablandırılmazlar. Bu da insanların omuzlarından sıkıntı ve güçlükleri kaldıran İslâmiyet'in en güzel ve en mükemmel bir yönünü yansıtmaktadır. Böylelikle de insanlar, güzelliğe rağbet edecek, iyiliklere de imreneceklerdir. 226 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 325-326.

Namazın Sünnetlerinin Topluca Sayımı

Bu başlık altında namazın sünnetlerini her mezhebe göre ayrı ayrı ve topluca ele alacağız. Ki, okuyucular baktıklarında kolayca bulup hafızalarına yerleştirebilsinler.

Hanefiler: Namazın sünnetlerini şu şekilde sıralamışlardır:

1. İftitah tekbiri için erkek ve cariyenin, ellerini kulak hizasına getirmeleri. Hür kadının da omuz hizasına getirmesi.
2. Parmakları birbirine bitiştırmeksizin ve de ayırmaksızın, olduğu gibi kendi hâlinde bırakmak.
3. Erkeğin, sağ elini sol elinin üzerine koyarak göbek altında bağlaması. Kadının, aynı şekilde göğsünün üstünde bağlaması.
4. Sübhâneke duasını okumak.
5. Kıraat için eûzü çekmek.
6. Her rek'atın başında Fâtiha'dan önce besmele çekmek.
7. Fâtiha'dan sonra “âmîn” demek.
8. Rükûdan kalktıktan sonra “Rabbena leke'l-hamd” demek.
9. “Sübhâneke”, “âmîn” ve “Rabbena leke'l-hamd”ı sessizce okumak.
10. İftitah tekbirinin başından sonuna dek itidalde bulunmak.
11. İmam tekbir alırken, “Semiallahü limen hamideh” derken yüksek sesle okumalıdır.
12. Kıyamda ayakların arasını dört parmak genişliğinde açık bulundurmamak.
13. Kıraatin, önce verilen tafsilâta göre uzun âyetlerden olması.
14. Rükûa ve seleye giderken tekbir almak.
15. Rükûda üç defa “Sübhane rabbiyel azîm” demek.
16. Secdede üç defa “Sübhane rabbiyel a'lâ” demek.
17. Rükûda elleri dizlerin üzerine koymak.
18. Rükûda elleri dizlerin üzerine koyarken erkeğin el parmaklarının arasını açması.
19. Yine erkeğin bu durumdayken bacaklarını dik tutması.
20. Rükû esnasında sırtı dümdüz tutmak.
21. Rükûda başla kuyruk sokumunu aynı seviyeye getirmek.
22. Rükûdan kalkarken tam doğrulmak.

23. Secdeden kalkarken tam oturmak.
 24. Secdeye giderken önce dizleri, sonra elleri, en sonunda da alını yere koymak. Secdeden kalkarken de bunun tersini yapmak.
 25. Secde halinde yüzü iki elin ortasına veya omuzların hizasına getirmek.
 26. Secde esnasında karnı baldırlardan, dirsekleri böğürlerden, kollar da yerden uzak tutmalıdır. 27. Secde esnasında kadın, karnını baldırlarına yapıştırmalıdır.
 28. İki secde arasında oturmak.
 29. İki secde arasında oturma esnasında elleri baldırların üzerine koymak. (Teşehhüd esnasında da bunu yapmak sünnettir.)
 30. Teşehhüd ve diğer hususlar için oturma esnasında erkeğin sol ayağını yatırarak sağ ayağının da parmaklarını aileye doğru dikerek oturması.
 31. Kadının uylukları üzerine oturması. Baldırlarından birini de diğerinin üzerine koyması. Sol ayağını, sağ uyluğunun altından çıkarması.
 32. Şehâdet getirirken işaret parmağının kaldırılması.
 33. İlk iki rek'atten sonraki rek'atlerde Fatıha okunması.
 34. Son ka'dede Peygamber Efendimize salavât getirilmesi.
 35. Bu salavâttan sonra kitap ve sünnetin lâfızlarına benzer dualar okunması.
 36. Selâm verirken önce sağa, sonra sola verilmesi.
 37. İmam selâm verirken ardındaki cemâate, muhafaza meleklerine ve cinlerin sâlih kimselerine selâm vermeye niyet etmelidir.
 38. İmama tâbi olan kişi, İmam sağındaysa sağ tarafa selâm verirken, İmam; eğer solundaysa sol tarafa selâm verirken, İmam; eğer hizâsındaysa her iki tarafa selâm verirken İmama selâm verdiğini; onun yanı sıra cemâate, muhafaza meleklerine, cinlerin sâlih kimselerine selâm verdiğini niyetinde tutmalıdır.
 39. Tek başına namaz kılan kişi, sadece muhafaza meleklerine selâm verdiğine niyet etmelidir.
 40. İkinci selâmı verirken birinci selâma göre sesini biraz kısmalıdır.
 41. Cemâatle namaz kılan kişi selâmını, İmamınkinden sonraya bırakmamalıdır.
 42. Selâm verirken önce sağdan başlamalıdır.
 43. İmama sonradan tâbi olan kişi, namazını tamamlamak için İmamın selâmını beklemeli ve İmamın üzerinde sehiv secdesi olup olmadığını anlamalıdır.
- Malikiler dediler ki: Namazın sünnetleri on dört tanedir:
1. Vakti geniş olan farz namazlar kılınırken bunların birinci ve ikinci rek'atlerinde Fâtıha'ya ek olarak Kur'an-ı Kerîm'den bir kısım okunmalıdır.
 2. Bu fazla âyetleri okurken kıyamda durulması.
 3. Bu fazla âyetlerin okunduğu namazların kıraati sesli ise, bu âyetlerin de sesli okunması.
 4. Bu namazların kıraati sessiz ise bu âyetlerin de sessiz okunması.
 5. İftitah tekbiri dışında kalan, namazın tüm tekbirleri sünnettir. İftitah tekbiri ise farzdır.
 6. Bütün tesmi'ler, yani "Semiallahü limen hamideh" demek sünnettir.
 7. Bütün teşehhüdler sünnettir.
 8. Teşehhüd için oturuşlar sünnettir.

9. Son teşehhüdden sonra Peygamber Efendimize salavât getirmek.
 10. Secde yaparken ayakların yüzü, dizler ve mafsâl yumru kemiklerinin yere değdirilmesi.
 11. İmama uyan kişi, imâmın selâmına karşılık vermelidir. Yine sol tarafında bulunup da İmamla birlikte en azından bir rek'at kılmış olanın da selâmına karşılık vermelidir.
 12. Namazdan çıkma selâmı olan birinci selâmı yüksek sesle vermelidir.
 13. İmam yüksek sesle okurken ona uyan kişi sükût etmelidir.
 14. Vâcib miktardaki tum'aninetten fazlasını yapmak sünnettir.
- Şafililer dediler ki: Namaza dâhil olan sünnetler iki kısma ayrılır: Bunların bir kısmına "hey'et", bir kısmına da "eb'az" denilir. Birincinin çoğulu "hey'ât", ikincinin tekili ise "ba'z'dır. Hey'etlere gelince Şâfîliler, bunları belli sayıda saymamışlardır. Bunların sadece namazın rükünlerinden ve de "ba'z"larından olmayan sünnetler olduğunu söylemişlerdir. "Eb'az"a gelince, bunları kasıtlı olarak terkeden kişi, sehiv secdesi yapmakla eksikliğini telâfi eder. Eb'azdan olan sünnetler yirmi tanedir: 1. Sabah namazının son rek'atinin rükûundan kalktıktan sonra "Kunut" duası okumak. Ramazanın ikinci yarısında kılınan vitirlerde de Kunut okunması. Bu iki aamazdan başka, kılınmakta olan bir namaz esnasında herhangi bir musibetin meydana gelmesi nedeniyle Kunut okumak her ne kadar sünnetse de eb'azdan sayılmaz.
2. Kunut okurken kıyamda durmak.
 3. Kunut'tan sonra Peygamber Efendimize salavât getirmek.
 4. Salavât esnasında da kıyamda durmak.
 5. Salavâttan sonra Peygamber Efendimize selâm göndermek.
 6. Selâm için de kıyamda durmak.
 7. Peygamber Efendimizin âline salavât getirmek.
 8. Bu salavât için de kıyamda durmak.
 9. Peygamber Efendimizin ahabına salavât okumak.
 10. Bu salavât için de kıyamda durmak.
 11. Peygamber Efendimizin âline selâm göndermek.
 12. Bu selâm için de kıyamda durmak.
 13. Peygamber Efendimizin ahabına selâm göndermek,
 14. Bu selâm için de kıyamda durmak.
 15. Üç ve dört rek'atli namazlarda birinci teşehhüdde bulunmak.
 16. Bu teşehhüd için oturmak.
 17. Teşehhüdden sonra Peygamber Efendimize salavât getirmek.
 18. Bu salavât için de oturmak.
 19. Son teşehhüdden sonra da Peygamber Efendimizin âline salavât okumak.
 20. Bu salavât için de oturmak. Bu sayılan sünnetlere eb'az denmesinin sebebi, bunların namazın rükünlerine benzemelerinden ötürüdür. Yani bu sünnetler, namazın bir nevi "ba'zı"sı sayılmaktadırlar. Bunlardan birini dalgınlık sonucu terkeden kişi, yeniden tekrarlar ve bu eksikliği sehiv secdesiyle telâfi eder. Hey'et diye adlandırılan diğer sünnetlere gelince bunları şöylece sıralayabiliriz:
1. Herhangi bir şeyin olması nedeniyle erkeğin namazda iken sırf uyarıyı kasetmeksiz "Sübânallah" demesi. Sadece uyarıyı kasederek "Sübânallah" diyenin namazı bozulur. Yine bu durumda kadınların

da uyarmak maksadıyla ellerini birbirine vurması. Ancak kadınlar, bunu yaparken oyun olsun diye bunu yapmamalıdır. Aksi takdirde namazları bozulur. Ama bildirmek kasdıyla bunu yapmalarının bir sakıncası olmaz. Hattâ bunu üç defadan fazla yapmalarının da bir zararı olmaz. Yalnız ellerini birbirine vururken peşpeşe yapmaları ve elleri birbirinden uzaklaştırarak alkış tutar gibi birbirine vurmamaları gerekir. Aksi takdirde namazları bâtil olur.

2. Bütün namazlarda kalb huzuru ve orgaların sükûnu dediğimiz huşu' hâlinin mevcûd olması. Namaz kılan kişi, Allah'ın huzurunda olduğunun ve Allah'ın kendisini gördüğünün bilincinde olmalıdır.

3. Namazını ayakta kılan kişinin istirahat celsesi yapması da sünnettir. Bunun şekli, ikinci secdeden sonra hafifçe oturup onun peşi sıra müteakip rek'ate kalkmaktır. Bunun miktarı da tum'aninet süresi kadar olmalıdır. İki secde arasında oturma süresinden fazla olmasının da bir sakıncası olmaz. Bunu İmam yapmadığı takdirde cemâatten olan kişi uygulayabilir.

4. Birinci selâmı verirken namazdan çıkmaya niyet etmelidir. Eğer selâm vermeden önce namazdan çıkmaya niyet edilecek olursa namaz bâtil olur. Selâm esnasında veya selâmdan sonra namazdan çıkmaya niyet edilirse, sünnet yerini bulmaz.

5. Sağ elin avucunu sol elin üzerine koymak. Sağ elin parmaklarıyla sol elin bileğim tutmak. Hatta bunu yaparken bileklerle birlikte kolun da bir kısmını tutmak. Mûtemed olan görüşe göre bu sünnettir. Ama Mâlikîlerin dedikleri gibi bu şekli uygulamayıp da ellerini yan taraflarına sarkıtan kişinin namazına bir zarar gelmez. Yalnız, Şâfîiler bu şekli müstehab saymışlardır. Ki, bunda insanın kalbini muhafaza altına aldığına bir nevi işaret vardır. Çünkü insan, bir şeyin elden çıkmasından korktuğunda onu elleriyle muhafaza altına alır. Namazda elleri bu şekilde kalbin üzerinde bağlamak hikmet gereği olmaktadır.

6. Namaz kılan kişi, iftitah tekbirinden sonra şu duayı okumalıdır:

Allâh Subhânehu ve Teâlâ, şöyle buyurmaktadır:

“Yüzümü, gökleri ve yeri yaratana hanîf (birleyici) ve müslim olarak çevirdim. Ben O'na ortak koşanlardan değilim.” 227 En'âm: 6/79.

“Şüphesiz benim namazım, ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum. Ve ben müslüman olanların ilkiyim.” 228 En'âm: 6/162-163.

Bu duaya iftitah (açılış) duası denilir. Farz ve nafilâ namazlarda, tek olarak kılan kişinin bunu okuması müstehabtır. İmamın, İmama uyan kişilerin de bu duayı okumaları müstehabtır. İmam Fatihaya başlamış olsa, bu duayı okumak beş şartla birlikte müstehab olur:

- Kılınan namaz, cenaze namazı olmamalıdır. Eğer cenaze namazıysa bu duâ okunmaz. Sadece “eûzü” çekilir.
- Namazın edâ vaktinin çıkacağı endişesi bulunmamalıdır. Eğer vaktin, iftitah duasını okumaksızın bir rek'at kılacak kadar kaldığını bilirse bu duayı okuması caiz olmaz.
- İmama uyan kişi bu duayı okuduğu takdirde Fâtiha'nın bir kısmını kaçıracağından korkarsa okumamalıdır.

d. İmama uyan kişi, kıyam halindeyken İmama kavuşmuşsa bu duayı okuyabilir. Rükûdan kalkıp doğrulma hâlinde İmama kavuşan kişi bu duayı okumaz.

e. Bu duayı, eûzü besmele çekip Fâtiha'ya başlamadan önce okumak gerekir. Eğer kasten veya unutarak eûzü besmele çekip Fâtiha'ya başlanmışsa bu duayı okumak için geri dönmek doğru olmaz.

7. Her rek'atin başında "eûzü" çekmek. İftitah duasından sonra her kıraat için eûzü çekmek sünnettir.

Allah'a sığınma lafızlarını içeren bütün cümlelerle eûzü çekilebilir. En faziletlisi ise

"Eûzübillahimineşşeytânirracîm" demektir. Bazıları derler ki bu cümledeki "Allah" lafza-i celâline,

"semî'il-alîm" sıfatlarını eklemek sünnettir. Buna göre, -Eûzübillahi's-semî'il-alîmi mineşşeytânirracîm- demek daha faziletli olur.

8. Namaz kılan kişi, İmamsa veya tek başına kılıyorsa kıraati seslice yapmalıdır. İmama uyan kişinin

kıraati sessizce yapması sünnettir. Yabancı birinin duyma ihtimali olmazsa, kadın ve erseliklerin de

seslice kıraatte bulunmaları sünnettir. Yabancı birinin bulunması hâlinde kadın veya erseliklerin seslice

kıraatte bulunmaları caiz olmaz. Aksine, sessizce okumaları gerekir. Ki sesleri, başkaları tarafından

duyulmasın. Şâfîlere göre sessizliğin sınırı, namaz kılan kişinin kendi duyabileceği kadar bir sesle

okumasıdır. Kişi tek başına kılıyorsa, seslice okumanın ilk iki rek'atte olduğu açıkça bilinen bir husustur.

İmama sonradan tâbi olan kişinin kıraatiyle ilgili açıklama ileride yapılacaktır.

9. Te'min: Fâtiha'dan sonra "âmin" demek. Kişi Fâtiha'dan sonra âmin demeyip rükûa gidecek olursa bu

sünneti kaçırmış olur. Amin demek için tekrar geriye dönmesi doğru olmaz. Yine Fâtiha'dan sonra

yanılarak da olsa bile bir sûre okumaya başlayan kişi, âmin demek için geri dönemez. Ancak Fâtiha'dan

sonra ve benzeri kısa bir cümle telâffuz etmiş ise âmin demek için geri dönebilir. Zîrâ Peygamber (s.a.s.)

Efendimizin böyle yaptığı rivayet edilmiştir. Fâtiha'yı okuduktan sonra susan kişi, "âmin" deme fırsatını

kaçırmış değildir. Kişi İmama uyararak namaz kilmaktaysa, bu namaz da sesli kıraatli namazlardan biriye

İmamın "âmin" demesiyle birlikte kendisi de "âmin" demelidir. Kılman namaz, sessiz kıraatli

namazlardansa, İmamla birlikte "âmin" demesi doğru olmaz. Seslice kıraatte bulunulan namazlarda İmam

"âmin" demez veya mendub vaktinden sonraya bırakırsa kişi tek başına "âmin" der. Zîrâ meâlen

Peygamber (s.a.s.) buyurmuşlar ki: "İmam âmin dediğinde siz de deyin. Âmin'in vakti girdiğinde, İmam

bilfiil âmin demez, ya da vaktini geciktirirse siz âmin deyin" 229 Buhârî, Ezan, III, 113; Müslim, Salât, 72;

Ebû Dâvûd, Salât, 168.

10. Tam bir sûre olmasa bile Kur'an-ı Kerim'den bir miktar okumak Şâfîlere göre tam bir sûreyi okumak,

sûrenin bir kısmını okumaktan daha faziletlidir. Ancak sûrenin bir kısmı, diğer kısa sûrelerden fazla

olursa burada fazilet yitirilmiş olmaz. Meselâ: Âyetinden,başlayarak Bakara Sûresinin sonuna kadar

okuyan kişi; Kureyş, Fil veya İhlâs sûresini okumaya nisbetle daha fazla sevâb kazanır. Zîrâ Bakara

sûresinin sonundaki bu iki âyet, küçük sûrelerden daha fazladır. Şâfîlerin mütemed görüşleri bu

paraleldedir. Bazıları da derler ki: Okunan sûre kısa da olsa, uzun bir âyete nisbetle daha faziletlidir.

Sûrenin en azı üç âyetli olanıdır. Ama namaz kılan kişinin üç âyeti okuması zorunlu değildir. Şâfîlere

göre sünnetin aslı, bir âyet okumakla da olsa gerçekleşmiş olur. En faziletlisi, Kur'an'dan tam bir sûredir

ki bunun en azından üç âyet olması gerekir. Bundan daha fazla sevâb kazanmak isteniyorsa daha uzun

sûreleri okumak icâb eder. Şâfîlere göre birinci rek'atte Fâtiha'dan sonra okunan sûrelerin, ikinci rek'atte

okunanlara nisbetle daha uzun olması mendubtur. Ancak durum bunun tersini gerekli kılsa o zaman

bunun tersini yapmak icâb eder. Meselâ namaz kıldırırmakta olan bir İmam, bayram veya cuma namazını kıldırırmakta ise, cemâat da çok kalabalıksa; cemaate yetişemeyen, kimselere imkân sağlamak için ikinci rek'atteki zamm-ı sûreyi birinci rek'atinkine nisbetle uzatması sünnet olur. Bu sünnetin yerine gelmesi için, Fâtiha'yı okuduktan sonra zamm-ı sûreyi okumak gerekir. Ama kişi ister İmam olsun, ister tek başına kılmakta olsun, önce zamm-ı sûreyi, sonra Fâtiha'yı okursa, Fatiha'dan önce okumuş olduğu bu sûre hesaba katılmaz. Fâtiha'dan sonra yeniden okuması, sünnetin sevabını elde etmesi açısından gerekli olur.

11. Namaz kılan kişi İmamsa, Fâtiha'yı tamamladıktan sonra bir süre susmalıdır. Fâtiha'yı okuduktan sonraki bu susma süresi, eğer kılınan namaz sesli kıraatli bir namaz ise, cemâatin de Fâtiha'yı okuyabileceği kadar bir süre olmalıdır. Bu susma süresi zarfında İmamın bir duayla meşgul olması veya sessizce Kur'an okuması daha faziletli olur. Şâfîlerce yapılması istenen diğer bazı susma aralıkları da vardır ki, bunlar kısa süreli olduklarından "lâtîf sekteler" denir. Bu sektelerin yerleri şunlardır:

- a. İftitah tekbirinden sonra susmak. Bundan sonra da iftitah duasına başlamak gerekir.
- b. İftitah duasını tamamladıktan sonra susmak. Bundan sonra "eûzü" okumak.
- c. Eûzü'den sonra susmak. Bundan sonra "besmele" çekmek.
- d. Besmele'den sonra susmak. Bundan sonra "Fatiha" okumak.
- e. Fatiha'dan sonra susmak. Bundan sonra "âmîn" demek.
- f. Âmîn'den sonra susmak. Bundan sonra "zamm-ı sûre" okumak.
- g. Zamm-ı sûreden sonra susmak. Bundan sonra "rükû" a varmak. Bu yedi sekte, İmamın Fâtiha'dan sonraki sektesine, yani susma aralığına eklenecek olursa sektelerin sayısı sekize varmış olur. Şâfîlerce bilinen sektelerin sayısı ise altı tanedir. Çünkü bunlar, iftitah tekbiri ile iftitah duası arasındaki sekteyi ve iftitah duâsıyla eûzü arasındaki sekteyi tek sekte olarak kabul etmektedirler. Yine hem İmamın, hem İmama uyan kişinin Fâtiha'yı okuduktan sonra zamm-ı sûreyi okumaya başlamadan önce yaptıkları sekteleri de tek sekte saymışlardır.

12. Rükûa varırken alınan tekbirler de sünnettir. Bu tekbiri tamamıyla rükûa varıncaya kadar uzatmak da sünnettir. Secde tekbirleri de aynı şekilde yapılmalıdır. Bu tekbirler de Şâfî mezhebine göre sünnettir. Kişi eğer İmamsa, bu tekbirleri cemâatin duyabileceği kadar yüksek sesle almalıdır. Veya İmamın peşi sıra mübelliğlik yapanların da bu tekbirleri, cemâatin duyabileceği kadar yüksek sesle almaları sünnettir. Rükûdan kalkarken İmamın, İmama uyanların veya tek başına kılan kişinin, "Semiallahü limen hamiden" demesi, İmamın bunu söylerken yüksek sesle telâffuz etmesi, İmama uyan kimselerinse sessizce söylemeleri sünnettir.

13. Rükûdan kalkıp tam olarak doğrulduğunda İmamın, İmama uyanın veya tek başına namaz kılanın, "Rabbena leke'1-hamd" demeleri de sünnettir. Oturarak namaz kılan kişinin bunu, rükûdan dönerken tam olarak oturması esnasında söylemesi sünnettir. Yalnız, İmamın, İmama uyanın veya tek başına namaz kılanın "Rabbena leke'1-hamd" cümlesini sessizce telâffuz etmeleri icâb eder. İmamın peşi sıra mübelliğlik yapan kişi, "Rabbena lekel hamd" cümlesini yüksek sesle telâffuz edecek olursa bu, cahillikten ileri gelir.

14. Rükûda "Sübhane rabbiyel azîm" demek Şâfîlere göre müekked bir sünnettir. Bazıları derler ki: Bunu devamlı olarak terkeden kişinin şahidliği muteber olmaz. Bunu en azından bir defa söylemek gerekir.

Kişi İmam olsun, İmama uyan biri veya tek başına namaz kılan biri olsun, sünneti kemâle erdirmek bakımından üç defa bu duayı okumalıdır. Kişi tek başına namaz kılmakta olursa veya namazı uzatmaya razı olan bir cemâate İmamlık ederse “sübhone rabbiyel azîm”i üç defadan fazla tekrarlayabilir. Hatta bu durumda onbir defa söylemesi de sünnete uygun olur. Onbir defadan fazla okumaması gerekir. Tek başına namaz kılan kişinin buna ek olarak şu duayı okuması da sünnettir. “Allah’ım! Senin için rükûa vardım. Sana imân ettim. Sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, beynim, kemiklerim, sinirlerim, saçlarım, tenim ve ayaklarıma tâbi kısımlarım senin huzurunda huşu içinde olup sana aittirler” 230 Ebû Dâvûd, Salât, 119; Müslîm, Müsâfirîn, 201, 203.

İmamın namaz kıldırırken bu duayı, mahsur olup da uzatmaya razı olan bir cemâate rükûda okuması sünnettir.

15. Secdede “Sübhone rabbiyel a’lâ” demek. Bir kez söylemekle sünnet yerini bulur. Sünneti kemâle erdirmek açısından en azından üç defa söylemek gerekir. Sünneti kemâle erdirmek için ise onbir defa söylemek gerekir. Bir kişi İmam olarak mahsur kalmış bir cemâate namaz kıldırıyorsa bundan fazla olarak şu duayı okuması sünnet olur: “Allah’ım! Senin için secde ettim. Sana imân ettim.. Sana teslim oldum... Yüzüm, kendisini yaratıp şekillendirene, görmesi için (göz oyuğunu) yarıp gözü yerleştirene, işitmesi için kulak yerini yarıp kulağı yerleştirene secde etmiştir. Yaratıcıların en iyisi ve en güzeli olan Allah, ne kadar da kutlu ve yücedir!” 231 Müslîm, Müsâfirîn, 201; Ebû Dâvûd, Sücûd, 7.

Secdedeyken hayır talebine dâir dualarda bulunmak sünnettir. Bu hususta Müslîm, şöyle bir hadîs rivayet etmiştir: “Kulun Rabbine en yakın olduğu zaman secde hâlidir. O hâlde (secdedeyken) çokça duâ edin.” 232 Müslîm, Salât, 215, Neseî, Tatbik, 78.

16. Teşehhüdde otururken elleri baldırların üzerine koymak.

17. Sol elini açarak parmak uçlarını diz hizasına getirmek.

18. Teşehhüdde otururken sağ eli yummak. Yalnız işaret parmağını serbest bırakmak gereklidir. Teşehhüdde “İllallah” derken işaret parmağı kaldırılır. Kaldırıldıktan sonra bu parmağın hareket ettirilmesi sahîh kavle göre mekruhtur. Hatta bazıları bu durumda namazın bâtil olacağını söylemişlerdir. Çünkü parmağın hareket ettirilmesi, namaz amellerinin dışında sayılmaktadır. Ne ki bu, zayıf bir görüştür. Sözü edilen davranış, az bir amel sayıldığından namazı bozmaz.

19. Namazın oturuşlarında kişi yaygın olarak oturmalıdır. Yani sol ayağının mafsalsal yumru kemiğinin üzerine oturması, bu ayağının yüz kısmını yere yatırması; sağ ayağını dikmesi, bu ayağının parmaklarının ucunu da kıble tarafına yöneltmelidir. Namaz kılan kişi bu durumda sol ayağını sergi gibi yere serip üzerine oturmaktadır. Tabîi bu anlattığımız, namaz kılanın bu şekilde oturmasını engelleyen bir özrün bulunmaması hâlinde söz konusudur. Meselâ şişman vücûdlu bir kişi bu şekilde oturmaktan âciz kalırsa yapabildiği kadarıyla oturma müsâadesine sahip olur.

20. İkinci selâm. Bu selâm Şâfîilere göre sünnettir.

Hanbeliler dediler ki: Namazın sünnetleri altmışsekiz tanedir. Bunlar, sözlü ve fiilî olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Sözlü olanlar oniki tanedir:

1. İftitah duası.

2. Fâtiha'dan önce “eûzü” okumak.

3. Besmele.

4. Fâtiha'dan sonra “âmîn” demek.
5. Fâtiha'dan sonra zamm-ı sûre okumak.
6. Önce anlatıldığı şekilde İmanın, gerekli yerlerde yüksek sesle okuması. İmama tâbi olan kişinin yüksek sesle okumasıysa mekruhtur.
7. “Rabbena leke'1-hamd” dedikten sonra: “Yer dolusu gök dolusu. Bundan sonra dilediğin şey dolusu” demek.²³³
8. Rükûda birden fazla “sübhone rabbiyel azîm” demek.
9. Secdede birden fazla “sübhone rabbiyel a'lâ” demek.
10. İki secde arasında birden fazla “Rabbiğfırlî” demek.
11. Son teşehhüdde Peygamber (s.a.s.)'e ve âline salât getirmek. Yine Peygamber (s.a.s.)'e ve âline bereket duası, yani “Allahümme sallî ve bârik” okumak.
12. Bütün vitirlerde Kunut duasını okumak. Fiilî sünnetlere gelince; bunlara “hey'etler” de denir ki, yaklaşık olarak ellialtı tanedir:
 1. İftitah tekbiriyle birlikte elleri kaldırmak.
 2. Elleri kaldırırken açık bulundurmak.
 3. Parmaklar da birbirlerine bitiştirilmemelidir.
 4. Rükûdan kalkarken eller aynı şekilde kaldırılmalıdır.
 5. Bundan sonra da hemen indirilmelidir.
 6. Kıyamda kıraatte bulunulurken sağ eli sol elin üzerine koymalıdır.
 7. Eller, göbek altında bağlanmalıdır.
 8. Kıyamdayken secde yerine bakılmalıdır.
 9. İftitah tekbiri yüksek sesle alınmalıdır.
 10. Kur'an-ı Kerîm'i tertîl üzere okunmalıdır.
 11. İmam olan kişi, namazı ağırlaştırmamalıdır.
 12. Birinci rek'ati, ikinciye nisbetle uzatmalıdır. İkinciye de kısaltmalıdır.
 13. Kıyamda ayak araları azıcık açık tutulmalıdır.
 14. Rükûda dizler elle tutulmalıdır.
 15. Elleri dizler tutulurken parmak araları açık bırakılmalıdır.
 16. Rükû esnasında sırt dümdüz tutulmalıdır.
 17. Baş, sırt hizasında bulundurulmalıdır.
 18. Rükûda pazular, yan taraflardan uzak tutulmalıdır.
 19. Secdeye giderken ellerden önce dizler yere konulmalıdır.
 20. Sonra eller yere konulmalıdır.
 21. Daha sonra alın ve burun yere temas ettirilmelidir.
 22. Secde organları yere değdirilmelidir.
 23. Secde mahallinde alınla yer, direkt temas ettirilmelidir.
 24. Secdedeyken pazular böğürlerden,
 25. Karın baldırlardan,
 26. Baldırların arka kısımlarının da bacaklardan ayrı ve uzak tutulması icâb eder.

27. İki dizin arası da açık bulundurulmalıdır.
 28. Ayaklar dik tutulmalıdır.
 29. Ayak parmakları secdede ayırık tutulmalıdır.
 30. Eller omuz hizasında yere konulmalıdır.
 31. Eller tam olarak yere yayılmalıdır.
 32. El parmakları birbirine bitleştirilmelidir.
 33. Bu parmaklar kibleye yönelik tutulmalıdır.
 34. Secdeden kalkarken önce eller yerden kaldırılmalıdır.
 35. Müteâkib rek'ate kalkılırken ayak parmaklarının ucu üzerinde kalkılmalıdır. Bu işlemi üçüncü ve dördüncü rek'atlere kalkarken de tekrarlamalıdır.
 36. Namazının kalanına kalkarken ellerle dize dayanmalıdır.
 37. İki secde arasında otururken yaygın oturmalıdır.
 38. Birinci teşehhüdde de aynı şekilde oturmalıdır.
 39. İkinci teşehhüdde ise teverruk şeklinde oturmalıdır.
 40. Birinci teşehhüdde elleri baldırların üzerine koymalıdır.
 41. Birinci teşehhüdde elleri baldırların üzerine koyarken yaymalıdır.
 42. İki secde arasında otururken;
 43. Birinci teşehhüdde otururken;
 44. İkinci teşehhüdde otururken el parmağı yumuk tutulmalıdır;
 45. Sağ elin serçe parmağıyla onun yanındaki parmak dürülecek,
 46. Orta parmakla baş parmak da birbirine getirilecek,
 47. İşaret parmağı da serbest bırakılacaktır.
 48. Teşehhüd esnasında "illallah" derken bu parmakla işaret edilecektir.
 49. Açık tutulan sol el parmakları kibleye yönelik olmalıdır.
 50. Selâma başlarken önce yüzle kibleye işaret edilmelidir.
 51. Selâm verirken başla sağa sola dönülmelidir.
 52. Selâm verirken namazdan çıkmaya niyet edilmelidir.
 53. Sağa, sola nisbetle daha fazla dönmelidir.
 54. Huşu' içinde bulunulmalıdır. Kadına gelince onun rükû ve secdede sözü edilen; karnı baldırlardan uzak tutmak, pazuları böğürlerden uzak tutmak gibi hükümlere riâyet etmesi sünnet değildir. Onunla ilgili sünnet;
 55. Kendisini toparlayıp sağ taraftan,
 56. Ayaklarının meyillerine oturmasıdır. Ki, onun için en faziletli davranış da budur. Başkasının duyması hâlinde kiraatini de gizlice yapması vâcibdir. Erselikler de bu hususlarda kadın statüsüne tabidirler.
- 234 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 326-337.

Namazın Bazı Sünnetlerinin İzahı

Ellerin kaldırılması:

Namaza başlarken elleri kaldırmak sünnettir. Bunun sünnetliği hususunda ittifak vardır Ne ki bu kaldırmanın keyfiyetine ilişkin olarak mezhebler görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Hanefiler dediler ki: İftitah tekbiri esnasında erkeğin, ellerini kulak hizâsına kadar götürmesi, bunu yaparken de parmaklarını ayırık tutması sünnettir. Hür kadına gelince onun, ellerini omuz hizâsına kadar kaldırması sünnettir. Bayram namazlarında alman tekbirlerle Kunut duası için alman tekbir de iftitah tekbiri gibi olup bunlarda da elleri anılan yere kadar kaldırmak sünnettir. Şafiler dediler ki: Sünnetin en mükemmel uygulandığı, iftitah tekbiri esnasında rükûa giderken ve rükûdan kalkarken, birinci teşehhüdden üçüncü rek'ata kalkarken erkeğin ve kadının ellerini kulak hizâsına kadar götürmeleri sünnettir. Bunu yaparken parmak uçları kulağın üst tarafına, baş parmaklar kulak memelerine, avuç içleri de omuz hizâsına getirilmelidir. Bunların bir kısmını yapmakla da sünnetin aslı yerini bulur, Malikiler dediler ki: İftitah tekbiri esnasında elleri omuz hizâsına kadar kaldırmak mendubtur. Bundan başka yerlerdeyse mekruhtur. İftitah tekbiri esnasında eller kaldırılırken açık tutulmalı, sırtları göğe, iç tarafları da yere bakmalıdır. Mâlikîlerin meşhur görüşü budur.

Hanbeliler dediler ki: Kadın ve erkeğin iftitah tekbiri esnasında, rükûa giderken ve kalkarken ellerini omuz hizâsına kaldırmaları sünnettir.

Âmîn demenin hükmü:

Namazın sünnetlerinden biri de Fâtiha'dan sonra "âmîn" demektir. Bunu söylemenin şartı da; Fâtiha'dan sonra araya uzun bir sessizliğin girmemesi veya Fâtiha'dan sonra duadan başka şeylerin konuşulmamasıdır. İmamın, İmama uyanın veya tek başına namaz kılan kişinin Fâtiha'dan sonra âmîn demesi sünnettir. Bu hususta üç mezheb İmamı görüş birliği etmişlerdir. Mâlikîlerse bunun sünnet olmayıp mendub olduğunu ileri sürmüşlerdir. Şâfîilerle Hanbelîler, sessizce kıraatte bulunulan namazlarda âmîn'in de sessizce söylenmesi; sesli kıraatte bulunulan namazlardaysa seslice âmîn denilmesi hususunda ittifak etmişlerdir. Buna göre sabah, akşam ve yatsı namazlarının birinci ve ikinci rek'atlerinde Fâtiha'yı seslice okuduktan sonra yine seslice "âmîn" demek sünnet gereği olmaktadır. Bu namazların sessiz kıraatte bulunulan üçüncü ve dördüncü rek'atlerindeyse sessizce Fatiha okuduktan sonra yine sessizce "âmîn" demek sünnet gereği olmaktadır. Bu kabilden olmak üzere öğle ve ikindi gibi sessizce kıraatte bulunulan namazlarda da Fâtiha'dan sonra sessizce "âmîn" demek sünnet olur. Mâlikî ve Hanefilere gelince onların buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Kılınan namaz ister sesli, ister sessiz kıraatte bulunulan bir namaz olsun, sessizce "âmîn" demek gerekir. Kişi gerek kendi okuduğu Fâtiha'dan, gerek İmamının okuduğu Fâtiha'dan ve gerekse bitişindeki birinin okuduğu Fâtiha'dan ötürü -Bunların kıraatleri sessiz olsa bile- "âmîn" demesi sünnet gereğidir.

Malikiler dediler ki: Sadece tek başına namaz kılan kişinin veya İmama tâbi olan birinin sessizce veya seslice kıraatte bulunulan namazlarda "âmîn" demesi mendubtur. İmammsa sadece sessiz kıraatte bulunduğu namazda "âmîn" demesi mendubtur. İmama uyan kişi, seslice kıraatte bulunulan namazlarda

İmamın, “Veled-dâllîn” demesinden sonra “âmîn” demelidir. Sessiz kıraatte bulunulan namazlardaysa kendisi “Veled-dâllîn” dedikten sonra “âmîn” demelidir.

Göbek altında veya göbek üstünde sağ eli sol elin üstüne koymak:

Kıyam esnasında göbeğin altında veya üstünde sağ eli sol elin üzerine koymak, üç mezheb İmamına göre sünnettir. Mâlikîlerse bunun, mendub olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ellerin bağlanış şekline gelince bu, mezheblere göre aşağıda ayrı ayrı anlatılmıştır.

Malikiler dediler ki: Kıyamdayken, göğsün altında veya göbeğin üst kısmında sağ eli sol elin üzerine koymak sünnet olmayıp mendubtur. Bunun şartı da namaz kılan kişinin, bu hususta Peygamber (s.a.s)'e uymayı kasetmesidir. Eğer bu kasıtle elini bağlayacak olursa mendub olur. Ama sırf kendisine bir destek ve dayanma olsun diye her ne şekilde yaparsa yapsın mekruh olur. Ama hiçbir niyeti olmaksızın ellerini bu şekilde üst üste koyacak olursa kuvvetli görüşe göre mekruh olmaz. Hatta mendub olur. Bu anlattıklarımız, farz namazlarla ilgiliydi. Nafile namazlara gelince, hiçbir tafsilâta girmeksizin ellerin bu şekilde bağlanması mendub olur.

Hanbeliler dediler ki: Ellerin bağlanması hususu, namaz kılana göre değişik keyfiyetler arzeder. Namaz kılan kişi erkekse bunun, sağ elinin avucunu sol elinin üzerine koyması, serçe parmağıyla başparmağım halka ederek bileğini kavraması, iki elini de göbeğinin altında tutması sünnettir. Kadına gelince bunun, ellerini bileklerini kavramaksızın göğsünün üzerine koyması sünnet olur. Hanbeliler dediler ki: Kadın ve erkeğin göbek altında olarak sağ elinin içini sol elinin üstüne koymaları sünnettir.

Şafililer dediler ki: Kadın ve erkeğin, sağ elin avucunu sol elin üstüne koyup göğsün altında ve göbeğin üst kısmında, sol tarafa yakın olarak ellerini bağlamaları sünnettir. Sağ elinin parmaklarını dilerse sol elinin mafsalı üzerinde açık tutar; dilerse sol kolu üzerinde yayar.

Tahmîd ve Tesmî':

Bükûdan kalkarken tahmîd, yani: “Allâhümme rabbenâ ve leke'l-hamd” demek sünnettir. Tesmî'e gelince bu da rükûdan kalkarken namaz kılan kişinin “Semiallahü limen hamide” demesidir. Tahmîd ve tesmî'in üzerinde ittifaka varılan kısmı bu kadardır. Mezhebler arasındaki görüş ayrılığı sadece bu cümlelerin kalıplan üzerinde meydana gelmiştir. Ki bu da aşağıda detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Hanefiler dediler ki: İmam rükûdan kalkarken sadece “Semialla-hû limen hamide” der ve buna bir şey eklemes. İmama uyan kişi de; “Alla-hümme rabbenâ ve leke'l-hamd” der. En faziletli duâ cümlesi de budur. “Rab benâ ve leke'1-hamd” veya “Rabbena leke'1-hamd” denilmesi hallerinde sünnet yerini bulmuş olur. En faziletlisi ise birincisidir. Ondan sonra “Rabbena ve leke'1-hamd” en sonunda da “Rabbena leke'1-hamd” cümlesi gelir. Tek başına namaz kılan kişi ise hem “Semiallahü limen hamide” der, hem de, “Allahümme rabbenâ ve leke'l-hamd” veya, “Rabbena ve leke'1-hamd” veyahut da “Rabbenâ leke'1-hamd” der. Hanefilere göre bu, sünnettir.

Malikiler dediler ki: İmamın, İmama uyan kimsenin ve tek başına namaz kılanın tesmî'i, “Semiallahü limen hamide” diyerek yerine getirmesi sünnettir. Tahmîde gelince; bu da “Allahümme rabbenâ ve

leke'1-hamd" demektir. Bu cümleyi okumak, sadece tek başına namaz kılan veya İmama uyan kimse için mendubtur. Sünnet değildir. İmama gelince onun sadece, "Semiallahü limen hamide" demesi ve buna hiç bir şey eklememesi sünnettir. Aynı şekilde İmama uyan kişi de, "Allahümme rabbenâ ve leke'1-hamd" veya "Rabbena ve leke'l -hamd" cümlesinden fazla olarak bir şey okumamalıdır.

Şafililer dediler ki: Sünnet olan, İmamın, İmama uyan kişinin, tek başına kılanın hem temsi, hem de tahmîdi bir arada yapmasıdır. Buna göre bu kişilerden biri rükûdan kalkarken 'Semiallahü limen hamide' ve 'Rabbena leke'1-hamd' demelidir. Yalnız İmam rükûdan kalkarken "semiallahü limen hamide" cümlesini seslice okumalıdır. İmama uyan kişinin bu cümleyi seslice okuması sünnete aykırıdır. Meğer ki İmama uyan kişi, onun peşinden mübellîğlik yapsın... "Rabbenâ leke'1-hamd" cümlesine gelince, bunu mutlak olarak İmamın da, İmama uyan veya tek başına namaz kılan kişinin de sessizce okumaları sünnettir.

Hanbeliler dediler ki: İmam ve tek başına kılan kişi, tesmi' ile tahmîdi bir arada yapmalıdırlar. Buna göre rükûdan kalkarken hem, 'Semiallahü limen hamide' hem de "Rabbena velek'el-hamd" cümlelerini okumak sünnet olmaktadır. Bu cümlelerin kendi aralarındaki kelime sıralarına riâyet etmek te vâcibtir. Meselâ rükûdan kalkmakta olan bir kişi, 'men hamidallahe semia lehû" diyecek olursa, sünnet yerine gelmez. Rükûdan kalkıp da tam doğrulma esnasında "Rabbena ve leke'1-hamd" demek sünnettir. İmama uyan kişi hiçbir arttırma yapmaksızın rükûdan kalkarken "Rabbena ve leke'1-hamd" demelidir. "Rabbena leke'1-hamd" diyecek olursa tahmîd, yerini bulur. Fakat birinci kalıp daha faziletlidir. Bundan da faziletlisi isteniyorsa "Allahümme rabbenâ ve leke'1-hamd" demelidir. Bunu söyledikten sonrada "Yer dolusu, gök dolusu, bundan sonra da dilediğin şey dolusu" demek sünnettir.

İmamın tekbirleri yüksek sesle alması:

İmamın tekbir alırken, tesmi'de bulunurken, selâm verirken; ardındaki cemâatin duyması için sesini yükseltmesi sünnettir. Bu hususta Mâlikîler dışındaki üç mezheb ittifak etmişlerdir. Mâlikîterse bunun mendub olduğunu söylemişlerdir.

İmamın peşi sıra mübellîğlik:

Mübellîğlik, İmamın sesinin cemâat tarafından duyulması için, ona uyanlardan birinin veya kendisinin sesini yükseltmesidir. Ki bu, şu şartla caiz olur: Mübellîğlik yapan kişi, senini yükseltmekle iftitah tekbirini almayı kasdetmelidir. Sadece mübellîğlik yapmayı kasdederse namazı gerçekleşmiş olmaz. Bu hükümde mezheplerin ittifakı vardır. İftitah tekbiriyle birlikte teblîği de kasdedecek olursa, yani hem namaza hem de mübellîğlik yapmaya niyet ederse bunun, namazına bir zararı olmaz. İftitah tekbirinden başka tekbir için mübellîğlik yapmaya gelince bu işi yapan kişi, sadece mübellîğlik niyetini güderse de namazı bâtlı olmaz. Ne ki namazın sevabından mahrum olur.

Şafililer dediler ki: Mübellîğlik yapanın namazı, iftitah tekbiri esnâsında sadece teblîği kasdederse veya hiçbir şeyi kasdetmezse namazı bâtlı olur. Ama iftitah tekbirini alırken hem namaza girmeyi, hem de mübellîğlik yapmayı veyahut da sadece namaza girmeyi kasdederse, namazı gerçekleşmiş olur. İftitah

tekbiri dışında da aynı durum söz konusudur. İftitah tekbiri dışındaki tekbirlerde de sadece tebliği kastederse veya hiçbir şeyi kastetmezse namazı batıl olur. Tebliğle birlikte zikri de kastederse namazı sahîh olur. Sadece mübellîlik yapmayı kasteden kişi eğer avam tabakasındansa namazı bâtlı olmaz. Hanefiler dediler ki: Cemaatın duyması maksadıyla İmamın tekbir alırken sesini yükseltmesi sünnettir. Normalden fazla yükseltecek olursa mekruh olur. Alınan tekbir ister iftitah tekbiri olsun, ister diğer tekbirlerden biri olsun hüküm aynı olur. Şu da var ki, ister İmam ister İmama uyanlardan biri olsun iftitah tekbirini alırken namaza girme niyeti olmaksızın mübellîlik yapmayı kastederlerse namazları bâtlı olur. Bunların niyetlerinin bu olduğunu bilerek bunlara uyumuş olanların namazları da bâtlı olur. Yalnız mübellîlik yapan kişi, iftitah tekbiriyle birlikte namaza girmeyi ve mübellîlik yapmayı da kastedecek olursa bunun zararı olmadığı gibi aksine bu, istenilen bir husustur. Bu anlattığımız, iftitah tekbiri ile ilgili idi. Diğer tekbirlere gelince mübellîlik yapan kişi, bunlarda sırf tebliğ amacını gütsede de namazı bâtlı olmaz. Tesmi' ve tahmîd yapan kişi, sesini yükseltirken tegannîyi ve insanların beğenisini kazanmayı kastederse kuvvetli görüşe göre namazı bozulur.

Namazın sünnet tekbirleri:

İftitah tekbiri dışında namazın sünnet olan tekbirleri şunlardır: Rükûa giderken, secdeye giderken, secdeden kalkarken, ikinci, üçüncü veya dördüncü rek'atlere kalkarken alınan tekbirler sünnettir. Mâlikîlerle Şâfîiler bu hususta ittifak etmişlerdir. Hanefilerle Hanbelîlere gelince onların buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanbelîler dediler ki: Bu tekbirlerin tümü vâcibtir. Yalnız rükû hâlinde İmama kavuşan kişinin rükû tekbiri sünnettir. Bu kişi iftitah tekbirini alır da yeniden tekbir almaksızın rükû'a gidecek olursa namazı sahîh olur.

Hanefiler dediler ki: Bu tekbirlerin tümü, Şafîî ve Mâlikîlerin de dedikleri gibi sünnettir. Yalnız bayram namazlarının ikinci rek'atindeki rükû tekbiri bunlardan müstesna olarak vâcibtir. Bilindiği gibi Hanefîlere göre vâcib, farza nisbetle bir kademe daha geridedir. Bazıları, vacibin müekked sünnet olduğunu da ileri sürmüşlerdir.

Fâtiha'dan sonra zamm-ı sûre okumak:

Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının farzlarının ilk iki rek'atında, sabah namazının farzının her iki rek'atında Fâtiha'dan sonra zammı sûre okumak bütün mezheb İmamlarının ittifakıyla yapılması istenen bir husustur. Ne ki bunun hükmü üzerinde görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Üç mezheb İmamı bunun sünnet olduğunu söylemişlerdir. Hanefîlerse buna muhalefet etmişlerdir. Onların buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Fatihadan sonra bir sûre okumak veya üç kısa ayet veyahut da uzun bir âyet okumak vâcibtir. Bunu farz namazların ilk iki rek'atlerinde okumak gerekir. Hanefîlere göre vacibin ne anlama geldiğini daha önce anlatmıştık. Fâtiha'dan sonra okunacak âyetlerin miktarı hususunda da mezhebler ayrı görüşler beyan etmişlerdir. Şâfîilerle Mâlikîler, Fâtiha'dan sonra kısa bir sûre veya bir

âyet veyahut da bir âyetin bir kısmının okunmasının yeterli olacağı hususunda görüş birliği etmişlerdir. Buna göre Fâtiha'dan sonra kısa bir sûre veya bir âyet veyahut da bir âyetin bir kısmını okuyan kişi, sünnetin aslını yerine getirmiş olur. Hanefîlerle Hanbelîlere gelince onların buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefîler dediler ki: Fâtiha'dan sonra okumanın vâcibliği, ancak kısa bir sûre veya uzun bir âyet, veyahut da üç kısa âyet okumakla yerine getirilmiş olur.

Hanbelîler dediler ki: Fâtiha'dan sonra zamm-ı sûre okurken; okunan âyetin, kendisinden önceki veya kendisinden sonraki âyete bağlı olmaksızın müstakil bir anlamı olmalıdır. Meselâ sadece veya ve bunlara benzer âyetleri okumak yeterli olmaz. Farz namazlarda Fâtiha'dan sonra İmamın ve tek başına namaz kılanın sure okumaları sünnettir. İmama uyan kişi de, İmamın sesini duymadığı takdirde sünnet gereği olarak o da Fâtiha'dan sonra sûre okur. Şâfîîlerle Hanbelîler bu hususta görüş birliği etmişlerdir.

Hanefîlerle Mâlikîlere gelince onların bu husustaki görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefîler dediler ki: İmama uyan kişinin, İmamın ardında kıraatte bulunması mutlak surette caiz olmaz.

Malikîler dediler ki: İmama uyan kişinin kendisi duymasa veya İmam sükût etse bile seslice kıraatte bulunulan namazlarda kıraatte bulunması mekruh olur. Bu anlatılanlar, fâz mamazla ilgiliydi. Nafîle namazlara gelince; bunlar ister iki rek'at hâlinde, ister tek selâmla dört veya fazla rek'atler hâlinde kılınsınlar, bütün rek'atlerinde Fâtiha'dan sonra sûre okumak, istenilen bir husustur. Yalnız bu hükümle ilgili olarak mezhepler ayrı görüşler beyân etmişlerdir. Ki bunları da aşağıda ele almış bulunmaktayız.

Malikîler dediler ki: Fâtiha'dan sonra Kur'an-ı Kerîm'den âyetler okumak, nafîle namazlarda sünnet olmayıp mendubtur. Bu nafîle namazlar, ister iki rek'at hâlinde kılınsınlar, ister daha fazla rek'atler hâlinde kılınsınlar, yine aynı hükme tabidirler.

Hanefîler dediler ki: Nafîle namazların bütün rek'atlerinde Fâtiha'dan sonra Kur'an-ı Kerîm'den bir miktar okumak vâcibtir. Sünnet veya mendub değildir.

Şâfîîler dediler ki: Nafîle namaz kılan kişi, bu namazı iki rek'atten fazla olarak kılsa, kıldığı bu namaz, dört rek'atli farz namazlar gibi olur. Bunların ilk iki rek'atlerinde Fâtiha'ya ek sûre okumak sünnettir. İki rek'atten sonraki rek'atlerde sadece Fâtiha'yı okumak yeterli olur.

Hanbelîler dediler ki: Nafîle namazların bütün rek'atlerinde Fâtiha'ya ek olarak kısa bir sûre veya kendi başına müstakil anlamı olan bir âyeti okumak sünnettir. Bu nafîle namaz iki rek'at veya dört rek'at hâlinde kılınsa bile hüküm aynıdır.

İftitah duası:

Üç mezheb İmamı'na göre iftitah duası sünnettir.

Mâlikîler buna muhalefet ederek demişlerdir ki: Meşhur görüşe göre iftitah duası okumak mekruhtur. Bazı Mâlikîlerse bunun mendub olduğunu ileri sürmüşlerdir. İftitah duasının metni ve bu duayla ilgili olarak söylenen sözler aşağıda ele alınmıştır.

Hanefîler dediler ki: İftitah duasının metni şudur: "Ey Rabbim. Seni heybet ve celâline lâyık bir şekilde noksanlıklardan tenzih ederim. Seni, Sana lâyık niteliklerle tesbih ederim. Sana hamdederek tesbihte

bulunurum. İsminin hayır ve bereketi devamlı olsun. Senin heybet ve celâlin üstün olsun. Azametın yükselsin. Senden başka, ilâh yoktur.” 235 Müslim, Salât, 52, 217-221; Tirmîzî, Mevâkîf, 65; Nesâî, İftitah, 17-18; İbn Mâce, İkâmet, Bâb: 1, 20.

Bu duayı okumak hem İmam, hem İmama uyan, hem de tek başına namaz kılan kişi için sünnettir. Kılınan namaz, farz da olsa, nafil de olsa hüküm aynıdır. Yalnız, namaz kılan kişi İmama uymuş biri ise, İmam da “sübhanek”yi okuduktan sonra Fâtiha'ya başlamışsa, bu durumda sübhanek'yi okumaz. İkinci rek'atte İmama kavuşan kişi, şayet İmam kıraate başlamamışsa hemen bu arada sübhanek'yi okuyabilir. Kılınan namaz ister seslice kıraatli olsun, ister sessizce kıraatli olsun, İmam kıraate başladıktan sonra, ona uyan kişi sübhanek'yi okuyamaz. Bu, her rek'at için söz konusudur. Rükû veya secde hâlinin İmama kavuşan kişi, sübhanek'yi okuduğu takdirde İmamın rükûdan veya secdeden kalkmıyacağını sanarsa sübhanek'yi okur. İmamın kalkacağını sanarsa okumaz.

Şafililer dediler ki: İftitah duasının metni şudur:

Allâh Subhânehu ve Teâlâ, şöyle buyurmaktadır:

“Gökleri ve yeri yaratana yüzümü birleyici ve müslüman olarak yönelttim. Ben müşriklerden değilim.” 236 En'âm: 6/79.

“Namazım, ibâdetim, yaşayışım ve ölümüm alemlerin rabbi olan Allah'ındır. O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum. Ve müslümanların ilkiyim.” 237 En'âm: 6/162-163.

Namaz kılan kişinin iftitah tekbirinden sonra bu duayı okuması gerekir.

Hanefiler derler ki: Bu duayı farz namaza niyet etmeden önce okumak gerekir. Bazıları da nafil namazlara niyet edilip tekbir alındıktan sonra bu duanın okunması gerektiğini söylerler. Şâfîiler, bu duanın okunması için beş şartın gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu şartları, Şâfîilere göre namazın sünnetleri kısmında saymıştık.

Hanbeliler dediler ki: İftitah duasının metni, Hanefî mezhebinde anlatılan iftitah duasının metnidir. Bunun yanında Şâfîilerin iftitah duasını okumak ta kerâhetsiz olarak caizdir. En faziletlisi, bu iki duadan bazen birini, bazen de diğerini okumaktır.

Malikiler dediler ki: Buna ilişkin sahîh hadîs bulunmasına rağmen meşhur görüşe göre iftitah duasını okumak mekruhtur. Zîrâ sahabeler, bu duayı terketmişlerdir. Şu da var ki, bu mezhebin mensubları İmam Mâlik'in, iftitah duasını okumanın mendub olduğunu söylediğini de nakletmektedirler. İftitah duasının metni şudur: 238 Görüldüğü gibi Mâlikiler'in kabul ettiği iftitah duası, Hanefî ve Şâfîilerin kabul ettikleri duaların birleştirilmesinden ibarettir. Bu duanın kaynağı ve anlamı için yukarıdaki Hanefî ve Şafililer bölümüne bakınız.

Teavvüz (İstiâze):

Üç mezheb İmamına göre namazda kıraate başlarken teavvüzde bulunmak, yani “eûzü” çekmek sünnettir. Mâlikîler buna muhalefet etmişlerdir. Buna göre her mezhebin teavvüzle ilgili görüşü aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Teavvüz sünnettir. Bu da kişinin iftitah tekbirini alıp sübhaneke'yi okuduktan sonra “Eûzübillahimineşşeytânirracîm” demesidir. Namaz kılan kişi, ister, İmam olsun ister İmama uymuş biri olsun, sadece birinci rek'atte sünnet gereği olarak teavvüzde bulunur. Ama sonradan İmama kavuşan kişi, İmamın kıraate başladığını görürse teavvüzde bulunmaz. Zîra bu mezhebin kuvvetli görüşüne göre eûzü'yü okumak, kıraate tâbidir. Bu durumdaki kişi, eûzü'yü okuyamaz.

Şafililer dediler ki: Bütün rek'atlerde eûzü okumak sünnettir. En faziletli eûzü metni de “Eûzübillâhimineşşeytânirracîm” dir.

Malikiler dediler ki: İster sesli kıraatte, ister sessiz kıraatte bulunulsun, farz namazlarda eûzü okumak mekruhtur. Nafîle namazlarda ise sessizce eûzü okumak caizdir. Sesli olarak eûzü çekmekse kuvvetli görüşe göre mekruhtur.

Hanbeliler dediler ki: Teavvüzde bulunmak sünnettir. Metni, “Eûzübillahimineşşeytânirracîm” şeklinde olan eûzüyü birinci rek'atte okumak sünnettir.

Besmele:

Her rek'atta Fâtiha'dan önce “Bismillahirrahmânirrahîm” diyerek besmele çekmek Hanefî ve Hanbelîlere göre sünnettir. Şâfîliler bunun farz olduğu görüşündedirler. Mâlikîlerse mekruh olduğunu ileri sürerler. Mezheplerin buna ilişkin detaylı görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: İmam ve tek başına namaz kılan kişi, her rek'-atin başında sessizce besmele çeker. Namaz, seslice kıraatte bulunulan namaz da olsa, sessizce kıraatte bulunulan namaz da olsa yine besmele çekmek sünnettir. İmama uyan kişi, tabîi ki besmele çekmez. Zîra İmama uymuş olduğu gerekçesiyle onun kıraatte bulunması caiz değildir. Besmele, sübhaneke okunup eûzü çekildikten sonra çekilir. Eûzüyü unutup besmele çeken kişi bunu, eûzüyü çektikten sonra yeniden iade eder. Sahîh kavle göre besmelesini de iade etmez. Fatihayla zamm-i sûre arasındaki besmeleye gelince bunu okumak mekruh değildir. Ama en iyisi okumamaktır. Kılman namaz seslice kıraatte bulunulan bir namaz veya, sessizce kıraatte bulunulan bir namaz olsun hep aynı hükme tâbidir. Her ne kadar Kur'an'dan bir parça ise de sahîh olan görüşe göre besmele, ne Fâtiha'nın ve ne de diğer sûrelerden birinin bir bölümü değildir.

Malikiler dediler ki: Kılınan namaz ister sesli kıraatli olsun, ister sessiz kıraatli olsun, farz ise besmele çekilmesi mekruhtur. Ancak namaz kılan kişi, ihtilâftan kurtulmak maksadıyla her Fâtiha'nın evvelinde gizlice besmele çekerse mendub olur. Bu durumda seslice besmele çekilmesi mekruhtur. Nafîle namazlara gelince, namaz kılan kişinin Fâtiha'dan önce besmele çekmesi caizdir.

Şafililer dediler ki: Besmelenin, Fâtiha'dan bir âyet olduğu için okunması, sünnet değil farzdır. Sesli veya sessiz kıraatli namazlarda besmelenin hükmü Fâtiha'nın hükmü gibidir. Sesli kıraatli namazlarda namaz kılan kişinin, Fâtiha'yı sesli okuduğu gibi besmeleyi de sesli okuması zorunludur. Besmele okunmadığı takdirde namaz bâtil olur.

Hanbeliler dediler ki: Besmele sünnettir. Namaz kılan kişi her rek'atte gizlice besmele çeker. Ne ki bu, Fâtiha'nın bir ayeti değildir. Kişi, teavvüzdün önce besmele çekerse teavvüzü iade etmesi gerekmez. Yine besmeleyi terk eden kişi de Fâtiha'ya başlamışsa yeniden besmeleye dönmez. Hanefiler de bu görüştedirler.

Kıraati uzatmak:

Namazın sünnetlerinden biri de kıraatin, mezheblere göre belirtilen muhtelif vakitlerde yerine göre "tvâl-i mufassal" dan veya "evsat" tan veyahut da "kısır" dan okunmasıdır. Bununla ilgili olarak mezheplerin detaylı görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefiler dediler ki: Tivâl-i mufassal, Hucûrat sûresinden Bürûc sûresine kadar olan kısımdır. "Evsât", Bürûc sûresinden Beyyine sûresine kadar olan kısımdır. "Kısır" ise Beyyine sûresinden Kur'an-ı Kerîm'in sonuna kadar olan kısımdır. Sabah ve öğle namazlarında "tvâl-i mufassal'dan okumak sünnettir. Yalnız, öğle okunan miktar, sabahınkinden az olmalıdır. İkinci ve yatsı namazlarında "evsât"tan, akşam namazında da "kısır"dan okumak sünnettir.

Şafililer dediler ki: "Tivâl-i mufassal", Hucûrat sûresinden Nebe sûresine kadar olan kısımdır. "Evsât", Nebe sûresinden Duhâ sûresine kadar olan kısımdır. "Kısır"a gelince bu da, Duhâ sûresinden Kur'an-ı Kerîm'in sonuna kadar olan kısımdır. Sabah ve öğle namazlarında, "tvâl-i mufassal'dan okumak sünnettir. Yalnız, öğle okunan miktar, sabahınkinden az olmalıdır. Ancak cuma günü, kılınan sabah namazları bundan müstesna olup bu namazın birinci rek'atında, her ne kadar mufassaldan değilse de Secde sûresini, ikinci rek'atte de özellikle "Hel-Etâ" (İnsan) sûresini okumak sünnettir. İkinci ve yatsı namazlarında "evsât"tan, akşam namazında da "kısır'dan okumak sünnettir.

Malikiler dediler ki: "Tivâl-i mufassal", Hucûrat sûresinden Nâziat sûresine kadar olan kısımdır. "Evsât", Nâziat sonundan Duhâ sûresine kadar olan kısımdır. "Kısır"a gelince bu da, Duhâ'dan Kur'anı Kerîm'in sonuna kadar olan kısımdır. Sabah ve öğle namazlarında "tvâl-i mufassal'dan, ikinci ve akşam namazlarında "kısır"dan, yatsı namazında da "evsâftan okumak sünnet olmayıp mendubtur.

Hanbeliler dediler ki: "Tivâl-i mufassal", Kâf sûresinden Nebe' sûresine kadar olan kısımdır. "Evsât" ise, Nebe' sûresinden Duhâ sûresine kadar olan kısımdır. "Kısır"a gelince bu da Duhâ sûresinden Kur'an-ı Kerîm'in sonuna kadar olan kısımdır. Sabah namazında "tvâlden", akşam namazında "kısır"dan, öğle, ikinci ve yatsı namazlarında da "evsât"tan okumak sünnettir. Sefer ve hastalık gibi bazı mazeretlerden ötürü sabah ve diğer vakit namazlarında bundan az okumak mekruh olmaz. Ama böyle bir mazeretin bulunmaması hâlinde sadece sabah namazlarında mekruh olur. Namaz kılan kişi tek başına ve de mukîm ise kıraati uzatması sünnet olur. Eğer misafir ise kıraati uzatması üç mezhebe göre sünnet değildir.

Mâlikîler bu görüşe muhalefet etmişlerdir. Onların bu husustaki fikirleri aşağıya alınmıştır.

Malikiler dediler ki: Tek başına namaz kılan kişi, ister mukim, ister misafir olsun kıraati uzatması mendub olur. Namaz kılan kişi eğer İmamsa, mezheblere göre aşağıda belirtilen şartlar tahakkuk ettiği takdirde kıraati uzatması sünnet olur.

Şafililer dediler ki: İmam, namazı uzatmaya razı olduklarını açıkça belirten bir cemaate namaz kıldırırsa kıraati uzatması sünnet olur. Ancak cuma sabahının namazı bundan müstesnadır. Bu

namazı kıldıran İmam, hiçbir şarta bağlı olmaksızın Secde sûresinin tümünü okuyarak kıraati uzatmalıdır. Cemâat buna razı olmasa bile bu, sünnet gereğidir.

Malikiler dediler ki: İmamın kıraati uzatması dört şartla mendub olur:

1. İmam, mahsur kalmış bir cemâate namaz kıldırırmaktaysa,
2. Cemaat, gerek kendi dilleriyle, gerek kendi davranışlarıyla İmamın kıraati uzatmasını istemekteyse,
3. İmam cemaatın, kıraati uzatmakla ayakta durmaya takat getireceklerini bilir veya zannederse,
4. Cemaatten birinin uzun kıraata dayanmasına engel bir özrünün olmadığını İmam bilir veya zannederse, kıraati uzatabilir. Eğer bu şartlardan biri gerçekleşmezse kıraati kısaltmak daha faziletli olur.

Hanefiler dediler ki: Cemaate ağır gelmeyeceğini bilen İmamın kıraati uzatması sünnettir. Ama cemaate ağır geleceğini bildiği takdirde uzatması mekruh olur. Zîrâ Peygamber Efendimiz, sabah namazını Felâk ve Nâs sûreleriyle kıldırılmıştır. Namazı tamamladıktan sonra da kendisine, "Kısa tuttunuz ya Rasûlallah" denildiğinde şu cevabı vermişti: "Bir çocuğun ağladığını duydum. Annesinin fitneye düşeceğinden korktum." 239 Tirmîzî, Salât, 159; Ahmed bin Hanbel, Müsned, c. 3, s. 222

Zayıf, hasta ve işi olan kimseler de bu hükme tabidirler.

Hanbeliler dediler ki: Cemaatin durumuna göre İmamın namazı hafifletmesi sünnet olur.

Birinci rek'atte ikinciye nisbetle kıraati uzatmak:

Namazın sünnetlerinden biri de, ikinci rek'ate nisbetle birinci rek'attaki kıraati uzatmaktır. Her iki rek'atta da aynı miktarda kıraatte bulunan kişi sünneti kaçırmış olur. İkinci rek'ati birinciye nisbetle uzatan kişi mekruh işlemiş olur. Ancak cuma namazı bundan müstesnadır. Cuma namazında ikinci rek'ati birinciye nisbetle daha da uzatmak sünnettir. Birinci rek'ati ikinciye nisbetle uzatmak demek, daha fazla âyet okumak demektir. Ancak cuma ve bayram namazlarıyla cemâatin kalabalık olup İmama yetişememe endişesi olma hâli bundan müstesnadır. Bu durumlarda ikinci rek'atleri birinciye nisbetle daha da uzatmak sünnet olur. Bu hususta Hanefilerle Şâfîiler görüş birliği etmişlerdir. Mâlikî ve Hanbelîlere gelince onların bu husustaki görüşleri aşağıya alınmıştır.

Mâlikî ve Hanbeliler dediler ki: İkinci rek'ati zaman bakımından birinciye nisbetle kısaltmak mendubtur. Cuma ve diğer namaz ayırımı yapmaksızın ikinci rek'atte birinciye nisbetle daha fazla kıraatte bulunan veya her ikisini eşit kılan kişi, evlâ olan görüşe muhalefet etmiş olur. Şunu da diyelim ki; Mâlikîler, sünnetle mendub arasında ayırım yapmamaktadırlar.

Kıyam esnasında ayak aralarını açık tutmak:

Namazın sünnetlerinden biri de: kıyam esnasında ayakların arasını birbirine bitişmeyecek kadar açık tutmaktır. Fazla şişman olmayan kişilerin de ayak aralarını fazla açık tutmaları doğru değildir. Ayak aralarındaki açıklığın ölçüsü mezheblere göre değişiktir.

Hanefiler dediler ki: Kıyamdayken ayak aralarında dört parmak kadar açıklık bulundurmamak sünnettir.

Bundan fazla veya noksan tutmak mekruhtur.

Şafililer dediler ki: Ayak aralarındaki açıklık bir karış kadar olmalıdır. Bundan fazla veya noksan tutmak mekruhtur. Ayaklardan birini öne, diğerini geriye koymak da mekruhtur.

Malikiler dediler ki: Kıyamda ayak aralarını açık tutmak sünnet olmayıp mendubtur. Yine bunlara göre ayakları birbirine bitiştırmemek ve örfeye göre fazla miktarda açık bulundurmamak da mendubluk açısından gereklidir.

Rükû ve secdede tesbih:

Namazın sünnetlerinden biri de kişinin rükû hâlinde “Sübhâne rabbiye'l-azîm”, secde halinde de “Sübhâne rabbiye'l-a'lâ” demesidir. Sünnetin yerine gelmesi açısından kaç defa tesbih getirileceği hususunda mezhepler arasında görüş ayrılığı mevcuttur. Ki bunu aşağıda ele almış bulunmaktayız. Malikiler dediler ki: Rükû ve secde hâlinde tesbih çekmek mendub olup belirli bir lafzı yoktur. En faziletlisi, yukarıda anılan tesbih lafzını okumaktır.

Hanefiler dediler ki: Sünnet, ancak üç defa tesbih çekmekle yerini bulur. Bundan daha az söylenmesi hâlinde sünnet yerine gelmez.

Hanbeliler dediler ki: Mezkûr kalıbıyla tesbihte bulunmak vâcibdir. Bundan fazlasını söylemek ise sünnettir.

Şafililer dediler ki: Hangi tesbih kalıbıyla olursa olsun rükûda tesbihte bulunmakla sünnet yerine gelir. En faziletlisi ise, mezkûr kalıptaki kelimeleri söylemektir. Bu tesbihi onbire kadar arttırmak daha mükemmel olur. Yalnız İmamın, hiçbir şarta bağlı olmayarak üç defa tesbihte bulunması gerekir. Bundan fazlasını yaparsa, kendisine uyanların razı olması hâlinde uygun olur.

Malikiler dediler ki: Tesbihin belirli bir sayısı yoktur.

Namaz kılarırken elleri dizlerin üzerine koymak:

Namazın sünnetlerinden biri de kişinin rükû halinde ellerini dizlerinin üzerine koyması ve bu arada ellerinin parmaklarını ayırık tutmasıdır. Ayrıca erkeğin pazularını da yan taraflarından uzak tutmasıdır.

Zira Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, Enes (r.a.) hazretlerine hitaben buyurmuşlar ki:

“Rükûa vardığında avuçlarını dizlerinin üzerine koy. Parmaklarını aç, kollarını da yan taraflarından uzak tut.” 240 Nesâî, Tatbik, Bâb: 1.

Kadına gelince o, kollarını yan taraflarından uzak tutmayıp aksine daha da bitiştirir. Böylece örtünmesi daha iyi olur. Bu hususta üç mezheb İmamı ittifak etmişlerdir. Mâlikîlere gelince onların bu husustaki görüşleri aşağıya alınmıştır.

Malikiler dediler ki: Rükû hâlinde elleri dizlerin üzerine koymak ve pazuları böğürlerden uzak tutmak sünnet olmayıp mendubtur. Parmakların birbirine bitiştirilmesi veya ayırık tutulması hususu, namaz kılanın insiyatîfine bırakılmıştır. Ancak dizlerini iyi tutabilmesi için parmaklarını ayırık tutması gerekiyorsa öyle yapması îcâb eder.

Rükû esnasında sırtla boynu aynı düzeyde tutmak:

Namazın sünnetlerinden biri de sırtla boynu rükû esnasında aynı düzeyde tutmaktır. Zîrâ Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, rükûa vardıklarında sırtını dümdüz tutarlardı. Öyle ki sırtına su dökülseydi, su yere akmayıp sırtında dururdu. Yine buna ek olarak başla kuyruk sokumu kısmını da aynı düzeyde tutmak gerekir. Çünkü Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, rükûda iken başını normalden ne yukarı kaldırır ne de aşağıya eğdi. Bu sünnet üzerinde mezheplerin görüş birliği mevcûdudur.

Secdeye ne şekilde varılacağı ve ne şekilde kalkılacağı:

Namazın sünnetlerinden biri de, secdeye varırken önce dizlerin sonra ellerin, daha sonra da alnın yere konulmasıdır. Secdeden kalkarken de bunun aksini yapmak gerekir. Hanefîlerle Hanbelîler bu hususta görüş birliği etmişlerdir. Şafî ve Mâlikîlere gelince, onların bu husustaki görüşleri aşağıya alınmıştır. Şafîiler dediler ki: Secdeden kalkarken dizleri ellerden önce kaldırmak, dizleri kaldırdıktan sonra da ellere dayanarak yerden kalkmak sünnettir. Namaz kılan kişi güçlü biri de olsa, kadın da olsa yerden kalkarken ellerine dayanması sünnettir.

Malikiler dediler ki: Secdeye varırken elleri dizlerden önce yere koymak mendubtur. Namazın son rek'atine kalkarken de elleri dizlerden sonra yerden kaldırmak yine sünnettir. Yalnız bu anlattıklarımız, özürsüz kimseleri ilgilendirmektedir. Zayıf olan veya mest giyen kişi, secdeye varırken veya secdeden kalkarken bu kurallara bağlı olmayıp yapabildiği kadarıyla yetinir. Bu hususta icma' vardır.

Secdede iken ellerin yere konulması:

Namazın bir diğer sünneti de kişinin secdede iken parmaklarını birbirine bitiştirip kibleye yönelterek avuçlarını omuz hizasına koymasındır. Şafîilerle Hanbelîler bu hususta görüş birliği etmişlerdir. Mâlikîlerle Hanefîlere gelince onların buna ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır. Malikiler dediler ki: Secdedeyken elleri omuz hizalarına veya yakınlarına koymak mendubtur. Bunu yaparken de parmakları birbirine bitiştirip kibleye yöneltmek gerekir.

Hanefîler dediler ki: En faziletlisi, kişinin, yüzünü iki elinin arasına koymasındır. Ama elleri omuz hizasına koymakla da sünnet yerini bulur. Yine kişinin secdede iken karnını baldırlarından ayırık tutması, dirseklerini böğürlerinden uzakta tutması, kollarını da yerden yüksekte tutması sünnettir. Meğer ki bunu yapmakla, bitiştiğinde namaz kılan kişiye eziyet vermiş olmasın. Eziyet verdiği takdirde böyle yapması haram olur. Zîrâ Rasûlullah (s.a.s.), secdeye vardıklarında karnıyla baldırlarını birbirinden uzak tutardı. Kadına gelince onun, karnını baldırlarına yapıştırmaması, örtünmeyi sağlama açısından sünnettir. Bu hususta mezhepler görüş birliği etmişlerdir. Yalnız Mâlikîler buna muhalefet ederek aykırı görüş beyânında bulunmuşlardır. Yine vâcib miktardan fazla olarak itmi'nânda bulunmak da ittifakla sünnettir. Malikiler dediler ki: Erkeğin secdede karnını baldırlarından, dirseklerini dizlerinden uzak tutması, kollarını da böğürlerinden normal bir uzaklıkta tutması bütün namazlar için mendubtur.

Kıraati sesli yapmak:

İmamın ve tek başına namaz kılan kişinin akşam ve yatsı namazlarının farzlarının ilk iki rek'atlerinde, sabah farzının ve cuma namazının her iki rek'atinde kıraati sesli yapması sünnettir. Mâlikîlerle Şâfîîler bu hükümde ittifak etmişlerdir. Hanefîlerle Hanbelîlere gelince, onların bu konuya ilişkin görüşleri aşağıya alınmıştır.

Hanefîler dediler ki: İmamın sesli kıraatte bulunması vâcibdir. Tek başına namaz kılan kişi için bu sünnettir. Tek başına namaz kılan kişi sesli kıraatli namazlarda dilerse kıraatini sesli yapar, dilerse sessiz yapar. Ama sesli yapması daha faziletli olur. Sesli kıraatli bir namaza sonradan kavuşan, meselâ cuma veya yatsı veya akşam veya sabah namazlarından birinin bir rek'atini kaçırdıktan sonra İmama kavuşan kişi, İmamın selâm vermesinden sonra kalkıp da kılamadığı birinci rek'ati kaza ederken dilerse sessizce kıraatte bulunur, dilerse seslice kıraatte bulunur. Sesli kıraatli namazlar ister edâ olarak ister kaza olarak kılınsınlar, bunu kılan kişi yine dilerse sesli kıraatte bulunur. Dilerse sessiz kıraatte bulunur. Sahîh görüş bu doğrultudadır. Meselâ yatsı namazını kaza olarak kılmakta olan kişi dilerse sesli kıraatte bulunur. Dilerse sessiz kıraatte bulunur. Sessiz kıraatli namazlara gelince bunu tek başına kılan kişi seçim hakkına sâhib olmayıp kıraati sessizce yapmak zorundadır. Meselâ öğle veya ikindi namazını kılan kişi, sesli kıraatte bulunursa vacibi terk etmiş olur. Bunun vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü doğrulama açısından da sehiv secdesi yapması gerekir. İmama uyan kişiye gelince onun, her halükârda sükût etmesi gerekir. Hanbelîler dediler ki: Tek başına namaz kılan kişi, sesli kıraatli namazlarda dilerse sesli kıraatte, dilerse sessiz kıraatte bulunabilir.

NOT: Değerli okucular; Ben araştırmalarım da, Abdeste başlarken veya Namaza başlarken Niyet, kalple olur. Bu Niyet, Namaz Abdesti, Gûsül Abdesti, Teyemmüm Abdesti, Farz Namaz, Sünnet Namaz veya Nafîle Namazlarda da aynıdır. Ben konu bölünmesin diye olduğu gibi yazdım. En doğru kaynak, hiç şüphesiz Kur'an ve Sünnet'tir. Bunun dışında alimler ve imamlar hata yapabilirler yani nadiren de olsa görüşlerinde yanlış bilgi verebilirler. Birde, bu temizlik ve namaz bölümlerinde yazmış olduğum Dört Mezhep İmamlarının görüşleri, yazmış olduğum tüm konularda tamamı, İmamlarımızın kendi görüşleri değildir bir kısmı yani kendilerinden sonra gelen, onları takip eden (öğrencilerinin) İmamların görüşleridir. Allâh Subhânehu ve Teâlâ onlara Rahmet etsin. Bu notu yazmamdaki amaç, yanlış bilgi verip, gerek değerli imamlarımızı gerekse kendimizi zan altında bırakmamak içindir. Sizlere buradan tavsiyem eğer, tüm bu yazmış olduğum konularla alakalı, yanlış olduğunu düşündüğünüz veya bildiğiniz bir şey varsa, onu Kur'an ve Sünnet'ten araştırmanızdır. Allâh Subhânehu ve Teâlâ bize ve Tüm Müslüman kardeşlerimize dinimiz İslâm'ı doğru öğrenmeyi ve hayatımızın her alanında doğru uygulamayı nasib etsin İnşâAllâh. Allâhümme Amin.

Hâtîme:

Hamd âlemlerin rabbi olan Allâh'a mahsustur. Salât ve selâm yaratılmışların en hayırlısı Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem'in, âlinin ve ashabının üzerine olsun.

Yardıml ve başarı, izzet ve şeref Allâh'tandır.

O, her şeyin en iyisini bilendir.

Muvahhid Kullara Selâm Olsun.

Polat Akyol

NOT: KONUNUN DEVAMI VAR

KAYNAKLAR:

225 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 323-325.

226 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 325-326.

227 En'âm: 6/79.

228 En'âm: 6/162-163.

229 Buhârî, Ezan, III, 113; Müslim, Salât, 72; Ebû Dâvûd, Salât, 168.

230 Ebû Dâvûd, Salât, 119; Müslîm, Müsâfirîn, 201, 203.

231 Müslîm, Müsâfirîn, 201; Ebû Dâvûd, Sücûd, 7.

232 Müslim, Salât, 215, Neseî, Tatbik, 78.

233 Müslim, Salât, 194, 202-206; Tirmîzî, Mevâkıt, 82; İbn Mâce, İkâmet, 18. 29.

234 Abdurrahman Cezirî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi- I, Çağrı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 1993: 326-337.

235 Müslim, Salât, 52, 217-221; Tirmîzî, Mevâkît, 65; Nesâî, İftitah, 17-18; İbn Mâce, İkâmet, Bâb: 1, 20.

236 En'âm: 6/79.

237 En'âm: 6/162-163.

238 Görüldüğü gibi Mâlikîler'in kabul ettiği iftitah duası, Hanefî ve Şâfiîlerin kabul ettikleri duaların birleştirilmesinden ibarettir. Bu duanın kaynağı ve anlamı için yukarıdaki Hanefî ve Şafiiler bölümüne bakınız.

239 Tirmîzî, Salât, 159; Ahmed bin Hanbel, Müsned, c. 3, s. 222.

240 Nesâî, Tatbik, Bâb: 1.

ÇEVİREN :

Şaban Kurt